

Mariusz Szypa

BAZYLIKA MNIEJSZA WEDŁUG PRAWA LITURGICZNEGO

Pierwsze oficjalne nadanie tytułu bazyliki mniejszej miało miejsce 27 czerwca 1783 r. i podniosło kościół pw. św. Mikołaja w Tolentino we Włoszech do tej godności. Dopiero jednak w czasach Soboru Watykańskiego II ustalona została właściwa norma prawna regulująca procedurę nadania tego tytułu [Malecha 2002, 52-56]. Pierwszy dokument w tej materii to dekret *Domus Dei* Świętej Kongregacji Obrzędów z 6 czerwca 1968 r.¹ Druga wersja dokumentu, poprawiona i dostosowana do norm odnowy liturgicznej po Soborze Watykańskim II, promulgowana została 9 listopada 1989 r. przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów². Dykasteria Kurii Rzymskiej bezpośrednio po dekreście opublikowała wyjaśnienie dotyczące odnowy norm o tytule bazyliki mniejszej [Bianchi 1999, 17-19].

Biorąc pod uwagę pozycję przypisywaną kościołowi bądź skutki z niej wynikające, wyróżnia się różne kościoły. Szczególne miejsce w tym podziale zajmuje bazylika [Krukowski 2011, 436]. Kościoły obdarzone tytułem bazyliki mniejszej w założeniu ustawodawcy mają być przede wszystkim wzorowym centrum życia liturgicznego i duszpasterskiego [Fusco 2011, 103-106]. Budynki kultu obdarzone tym tytułem powinny stanowić przykład dla innych kościołów, nie tylko w celebracji liturgicznej sakramentów, sakramentaliów i nabożeństw pobożności ludowej, ale także w prowadzeniu duszpasterstwa (*Domus ecclesiae* III, 2).

KS. MGR MARIUSZ SZYPA – doktorant, Katedra Teologii i Duchowości Liturgicznej, Instytut Liturgiki i Homiletyki, Wydział Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; adres do korespondencji: Kotowice 60, 55-120 Kotowice; e-mail: szypa2@o2.pl

¹ Sacra Congregatio Rituum, Decretum *Domus Dei* de titulo Basilicae Minoris (6.06.1968), AAS 60 (1968), s. 536-39.

² Congregatio de Culto Divino et Disciplina Sacramentorum, *Domus ecclesiae de titulo Basilicae Minoris* (9.11.1989), „Notitiae” 26 (1999), nr 1 (282), s. 13-17; tekst polski w: „Anamnesis” 14 (1997/1998), s. 9-12 [dalej cyt.: *Domus ecclesiae*].

Kongregacja w czterech rozdziałach dekretu podejmuje następujące zagadnienia: warunki uzyskania tytułu bazyliki mniejszej, dokumenty wymagane w procesie przyznawania tytułu bazyliki, obowiązki i zadania w dziedzinie liturgiczno-duszpasterskiej oraz przywileje związane z nadanym tytułem. Dekret nie wskazuje szczegółowych norm liturgicznych, lecz tylko odnosi się do innych dokumentów. We wszystkich częściach, wprost lub pośrednio, zawarte jest odniesienie do prawa liturgicznego, wyrażonego szczególnie w „Ogólnym wprowadzeniu do Mszału Rzymskiego” i jego rubrykach (*Domus ecclesiae* I, 2; III, 2; III, 3; IV, 1). Dlatego też celem opracowania będzie wskazanie i analiza odniesień, na które powołuje się Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, według obowiązującego ustawodawstwa liturgicznego.

1. MIEJSCE SPRAWOWANIA LITURGII

Obowiązujące „Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego” pochodzi z jego trzeciej *editio typica*³. Wśród pierwszych wymogów wymienianych w dokumencie znajdują się dwa zasadnicze warunki: „Kościół, dla którego podejmuje się starania o nadanie tytułu bazyliki, winien być Bogu poświęcony specjalnym obrzędem oraz stanowić w diecezji ośrodek życia liturgicznego i działalności duszpasterskiej” (*Domus ecclesiae* I, 1). Pierwszy warunek jest spełnieniem zalecenia z *Missale Romanum*, które podkreśla w zasadach ogólnych, że „wszystkie kościoły powinny być uroczyście poświęcone albo przynajmniej pobłogosławione” (OWMR 290). Ustawodawca jasno zaznacza, że bazyliką mniejszą nie może być budynek, który nie został jeszcze dedykowany specjalnym obrzędem liturgicznym. Przepis ten odnosi się do starożytnej tradycji Kościoła, która wyłącza niektóre budynki z przeznaczenia świeckiego, by mogły tylko i wyłącznie służyć do użytku kultu, aby wspólnota Kościoła mogła gromadzić się swobodnie na słuchaniu słowa Bożego i sprawowaniu świętej liturgii⁴.

1.1. Prezbiterium

W trosce o godną i przykłądną celebrację oraz dla zapewnienia odpowiednich warunków przestrzennych, dokument podejmuje temat urządzenia i przygoto-

---

³ *Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego z trzeciego wydania Mszału Rzymskiego*, Pallottinum, Poznań 2004 [dalej cyt.: OWMR], nr 290.

⁴ *Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza*, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2012, s. 26.

wania prezbiterium (*Domus ecclesiae* I, 2). Jest to „miejsce, w którym znajduje się ołtarz, głosi się słowo Boże i gdzie pełnią swoje funkcje: kapłan, diakon i inni usługujący. Powinno być wyodrębnione z wnętrza kościoła przez pewne podwyższenie albo przez odmienną formę i wystrój. Jego rozmiary winny być takie, by swobodnie można było celebrować Eucharystię i zapewnić jej widoczność” (OWMR 295). Ustawodawca przypomina nie tylko o istnieniu takich miejsc, jak ołtarz, ambona i miejsce przewodniczenia, ale także o zgodnym z obecnymi wymogami odnowy liturgicznej ich usytuowaniu, odsyłając do bieżących norm⁵. Normy te zawarte są w piątym rozdziale „Ogólnego wprowadzenia do Mszału Rzymskiego”, który nosi tytuł „Urządzenie i wystrój kościoła do sprawowania Eucharystii”. Rozdział podzielony jest na trzy części. Pierwsza to zasady ogólne. Druga odnosi się do urządzenia prezbiterium, wyszczególniając w nim ołtarz i jego wyposażenie (OWMR 296-308), ambonę (OWMR 309) oraz „miejsce przewodniczenia dla kapłana celebransa oraz inne siedzenia” (OWMR 310). Trzecia natomiast precyzuje urządzenie kościoła dzieląc go na „miejsca dla wiernych” (OWMR 311), „miejsca zespołu śpiewaczego i instrumentów muzycznych” (OWMR 312-13), „miejsce przechowywania Najświętszej Eucharystii” (OWMR 314-17), a w ostatnim punkcie wspomina o świętych obrazach (OWMR 318). Wszystkie te zapisy nie dotyczą tylko zasad przystosowania wnętrza bazyliki do celebracji Eucharystii, lecz także do innych sakramentów. Nie są to normy tylko dla kościoła obdarzonego tytułem bazyliki, lecz wytyczne obowiązujące każdy budynek, w którym regularnie sprawuje się liturgię. Biorąc jednak pod uwagę przyczynę nadania tytułu bazyliki, czyli bycie „wzorem dla innych kościołów pod względem przygotowania przebiegu” celebracji „nacechowanych wiernym przestrzeganiem zasad liturgicznych”, należy w tych zasadach zauważyć te wskazania, które dane są jako wzorcowe i pożądane (*Domus ecclesiae* I, 1). Tak odpowiednio przygotowane miejsce ma służyć swobodnemu sprawowaniu świętych czynności, gdyż „świątynie i przedmioty związane z kultem Bożym winny być prawdziwie godne i piękne” wskazując na rzeczywistości nadprzyrodzone (OWMR 288). Jednakowy cel bycia przykładem w kwestii liturgii Kongregacja nakłada na sanktuaria. Liturgia w nich sprawowana powinna być przykładna w swym wykonaniu. Wśród zadań, które mają pełnić sanktuaria, a wymagane są również przez Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r.⁶, znajduje się troska o stały

⁵ Numery podane w obowiązującym wówczas „Ogólnym wprowadzeniu do Mszału Rzymskiego” to 253-80, obecnie materia ta zawarta jest w numerach 288-318.

⁶ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83], kan. 1234 § 1.

rozwój życia liturgicznego [Pawluk 1986, 469]. Dyrektorium poświęcone pobożności ludowej i liturgii zastrzega, że szczególna troska to nie „zwiększenie częstotliwości sprawowanych obrzędów”, ale ich coraz lepsza jakość⁷. Wzorowo sprawowana liturgia to jedno z zadań sanktuarium, które jest też celem ustanowienia bazyliki mniejszej. Kongregacja zaznacza także, jakie skutki powinna wyrzucić troska o liturgię na kapłanach i wiernych nawiedzających sanktuarium. „Kapłani i wierni zanoszą dobre doświadczenie do miejsc swojego pochodzenia” (*Dyrektorium* 266).

Odnosnie do ołtarza wyrażone jest życzenie, aby był jedynym ołtarzem stałym i poświęconym, czyli łączył się „ściśle z posadzką” (OWMR 298), aby był „zbudowany w oddaleniu od ściany” (OWMR 299) oraz dedykowany „zgodnie z obrzędem zawartym w Pontyfikale Rzymskim” (OWMR 300)⁸. Mensa ołtarzowa powinna być z „kamienia naturalnego” (OWMR 301), przykryta „przynajmniej jednym białym obrusem” (OWMR 304), a pod ołtarzem „należy zachować zwyczaj składania (...) relikwii świętych” (OWMR 302). Przy ołtarzu nie może zabraknąć przynajmniej dwóch świeczników (OWMR 307), choć może być ich większa ilość – cztery lub sześć (OWMR 117). W czasie celebracji, jak również poza nią, konieczna jest obecność krzyża „z wizerunkiem Chrystusa ukrzyżowanego”, umieszczonego na lub przy ołtarzu, zawsze jednak widocznego dla wiernych (OWMR 308).

Kolejna strefa w przestrzeni bazyliki, to godne miejsce głoszenia słowa Bożego. Godność ta zakłada, że „z zasady winna być to stała ambona” pobłogosławiona „zgodnie z obrzędem zamieszczonym w Rytuale Rzymskim” (OWMR 39)⁹. Ambona powinna być jedna, tak, by na niej skupiała się uwaga wiernych w czasie głoszenia słowa Bożego, dlatego wskazuje się, by to miejsce było podwyższone, dogodnie i okazałe [Dyl 2013, 387]. „Msza św. składa się jakby z dwóch części, mianowicie z liturgii słowa i z liturgii eucharystycznej, które tak ściśle łączą się ze sobą, że stanowią jeden akt kultu” (OWMR 28), stąd niektórzy twierdzą, że aby ołtarz i ambona rzeczywiście obrazowały tę jedność, powinny być zbudowane z tego samego materiału [Wit 1989, 230].

---

⁷ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, Pallottinum, Poznań 2003 [dalej cyt.: *Dyrektorium*], nr 266.

⁸ *Obrzęd poświęcenia ołtarza*, w: *Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza*, s. 116-61.

⁹ *Obrzęd błogosławieństwa z okazji oddania do użytku nowej ambony*, w: *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 1994, t. 2, nr 900-19.

W prezbiterium nie może zabraknąć krzesła kapłana celebransa, czyli miejsca przewodniczenia celebracjom liturgicznym. Ma ono być tak usytuowane, aby faktycznie obrzędy przewidziane dla tego miejsca tam się odbywały, przy czym „należy unikać wszelkiego podobieństwa do tronu” (OWMR 310) [Szypa 2015, 178]. Dokument nie wspomina nic o pulpicie na księgi liturgiczne, z których powinien korzystać przewodniczący zgromadzenia liturgicznego (OWMR 118a), nie powinno jednak takiego zabraknąć, choćby przenośnego, tak, aby miejsce to faktycznie spełniało swoją rolę. Wydaje się, że biorąc pod uwagę przeznaczenie ambony i miejsca przewodniczenia, nie może zabraknąć w bazylice innego miejsca odpowiednio widocznego i nagłośnionego dla wykonywania innych funkcji liturgicznych [Brzeziński 2001, 94; Dyl 2013, 391]. Miejsca dla usługujących, innych niż diakon, należy tak umieścić, aby „jasno odróżniały się od miejsc dla duchowieństwa” (OWMR 310), a zarazem, by wszyscy łatwo mogli wykonywać powierzone im funkcje. Normy liturgiczne nie przewidują sprawowania sakramentów i Liturgii Godzin pod nieobecność miejsca przewodniczenia, a do celebrowania tej ostatniej, zwłaszcza jutrzni i nieszporów, wskazane są bazyliki mniejsze (*Domus ecclesiae* III, 2).

1.2. Inne miejsca celebracji

Dokumentacja fotograficzna wymaga także zdjęć innych miejsc celebracji, w tym chrzcielnicy. Jest ona wymieniana wśród innych „miejsc celebracji obrzędów”, ale będących poza prezbiterium (*Domus ecclesiae* II, 4). Obserwacja praktyki pastoralnej ukazuje brak zrozumienia teologii obrzędów, a zarazem zamierzenia ustawodawcy wyrażonego w normach prawno-liturgicznych [Araszczyk 2013, 13]. Obrzędy chrztu dzieci i chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych precyzują usytuowanie chrzcielnicy w wolno stojącej kaplicy chrzcielnej, w odrębnej kaplicy kościoła lub w samym kościele, ale poniżej ołtarza¹⁰. Należy ją umieścić w takim miejscu, aby w obrzędach mogło uczestniczyć więcej osób oraz, aby można było tam sprawować liturgię słowa Bożego¹¹. Regulacja ta

¹⁰ *Chrzest dzieci. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, w: *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2012, nr 10, 11; *Chrześcijańskie wtajemniczenie dorosłych. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, w: *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2015, nr 31.

¹¹ *Wtajemniczenie chrześcijańskie. Wprowadzenie ogólne*, w: *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*, nr 24-26.

umieszczona jest przez wzgląd na obrzędy chrzcielne, które sprawuje się w różnych miejscach. Ich integralną częścią są procesje, a wśród nich procesja od drzwi ołtarza do miejsca słuchania słowa Bożego, następnie procesja do chrzcielnicy, później od miejsca chrztu do ołtarza¹². Ustawodawca powszechny stanowi, że chrzcielnica jest przywilejem kościoła parafialnego, który może nabyć także inny kościół (kan. 858 § 1-2) [Krzywda 2011, 45-46].

Przechowywanie Najświętszej Eucharystii związane jest z jej przeznaczeniem dla chorych i umierających oraz dla uczczenia Chrystusa eucharystycznego przez wiernych (kan. 934-44) [Górecki 2011, 117-28]. W kościele powinno być jedno miejsce przechowywania Eucharystii (kan. 938 § 1) tak umieszczone, by sprzyjało modlitwie¹³. Kwestie miejsca przechowywania Najświętszego Sakramentu w czasie odnowy liturgicznej po Soborze Watykańskim II były dużym problemem [Nadolski 1992a, 284-85]. Mszał jako miejsce przechowywania wymienia prezbiterium bądź jakąś kaplicę organicznie związaną z kościołem (OWMR 315) [Dyl 2013, 395]. Drugie miejsce wydaje się bardziej właściwe dla bazyliki. Do niej najlepiej odnosi się zalecenie „aby w dużych miastach lub przynajmniej większych miejscowościach biskup diecezjalny wyznaczył jakiś budynek kościoła dla adoracji wieczystej”¹⁴. Księga liturgiczna określając, że celem miejsca przechowywania jest adoracja wskazuje, że łatwiej można go „osiągnąć przez przygotowanie kaplicy oddzielonej od nawy środkowej, zwłaszcza w tych kościołach, gdzie częściej odbywają się śluby lub pogrzeby oraz w tych, które są licznie nawiedzane przez pielgrzymów czy przez turystów zwiedzających zabytki sztuki i historii”¹⁵. Ponieważ tytuł bazyliki często nadaje się także kościołom, które stanowią pomnik historyczny o wielkiej wartości artystycznej (*Domus ecclesiae* I, 3), należy zatem zakładać, że są nawiedzane przez licznych turystów [Dyl 2013, 397; Janczewski 1997, 188-92] i dlatego miejsce inne niż prezbiterium jest w tym przypadku najbardziej odpowiednie i stosowne.

Z uwagi na fakt, że dekret o tytule bazyliki mniejszej wspomina odpowiednią ilość spowiedników dla posługi w sakramencie pokuty i pojednania, zakłada za-

¹² *Chrzest wielu dzieci*, w: *Obrzędy chrztu dzieci*, nr 42, 52, 67.

¹³ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja „Redemptionis Sacramentum”. O tym, co należy zachowywać, a czego unikać w związku z Najświętszą Eucharystią*, Pallottinum, Poznań 2004, nr 130.

¹⁴ Tamże, nr 140.

¹⁵ *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, w: *Komunia święta i kult tajemnicy Eucharystycznej poza Mszą świętą dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2016, nr 9.

tem, by w bazylice znajdowały się konfesjonały (*Domus ecclesiae* I, 4). Rytuał bardzo lakonicznie wskazuje, że miejsce, gdzie sprawuje się sakrament pokuty i pojednania określa prawo¹⁶. Ustawodawca w KPK/83 wskazuje, że miejscem udzielania rozgrzeszenia w sakramencie pokuty i pojednania jest konfesjonał umieszczony w kościele lub kaplicy (kan. 964 § 1). W miejscu widocznym zawsze powinny być „konfesjonały zaopatrzone w kratę między penitentem i spowiednikiem, aby wierni mogli z nich swobodnie korzystać” (kan. 964 § 2). Odnowiony obrzęd sakramentu pokuty i pojednania dopominając się odczytywania słowa Bożego, inspiruje do budowania specjalnych kaplic lub miejsc do spowiedzi, w których penitent miałby dogodne warunki do rozmowy i wyznania grzechów [Nadolski 1992b, 114].

Wśród dokumentacji wymaganej do przyznania tytułu należy wykazać w formie zdjęć istnienie i umiejscowienie w prezbiterium: ołtarza, ambony, krzesła kapłana przewodniczącego, miejsc dla usługujących i ministrantów (*Domus ecclesiae* I, 2; II, 4). Obrzędy sakramentów, według norm ksiąg liturgicznych, można sprawować w różnoraki sposób (w zależności od liczebności osób je przyjmujących, łączenia z innymi obrzędami, czy sytuacji czasowej ich udzielania), przestrzeń liturgiczna powinna być zatem dostosowana do różnych możliwych jej przebiegów. Obrzędy liturgiczne sprawuje się także poza prezbiterium, zatem zauważona jest troska o miejsce udzielania chrztu, przechowywania Najświętszej Eucharystii, czy celebracji sakramentu pokuty i pojednania. Skoro bazylika ma być miejscem wzorowego celebrowania liturgii, przestrzeń liturgiczna powinna być właściwie urządzona przez jej gruntowną przebudowę lub dostosowanie do obowiązującego ustawodawstwa [Wit 1997/1998, 16-34].

2. ZESPÓŁ LITURGICZNY

Każda celebracja liturgiczna powinna być starannie przygotowana przy zgodnym współudziale (OWMR 111), dlatego wydaje się niemożliwe sprawowanie jej wzorcowo bez odpowiednio przygotowanego i liczebnie zaspokajającego zespołu osób podejmujących różne funkcje i zadania [Szypa 2015, 179]. Wśród zespołu liturgicznego nie powinno zabraknąć prezbiterów, ministrantów i scholi (*Domus ecclesiae* I, 4), aby liturgia była działaniem Kościoła pełnego posług i funkcji.

---

¹⁶ *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, w: *Obrzędy pokuty dostosowane do zwyczajów polskich*, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2009, nr 12.

Wspominając odpowiednią liczbę duchownych, ustawodawca zaznacza szczególnie sprawowanie przez nich Najświętszej Ofiary oraz sakramentu pokuty i pojednania, tak, aby wierni mieli swobodny dostęp zwłaszcza do sakramentu pokuty i pojednania (*Domus ecclesiae* I, 4). Wśród obowiązków, które wykonywać mogą duchowni, dekret nakazuje, aby starannie było „głoszone słowo Boże zarówno w formie homilii, jak i kazań nadzwyczajnych” (*Domus ecclesiae* III, 2).

Nadanie tytułu bazyliki kościołowi pretendującemu do tego wyróżnienia, uwarunkowane jest czynnym uczestnictwem w liturgii ludu wiernego. Oprócz dobrze przygotowanego zespołu ministrantów oraz zespołu śpiewaków (*Domus ecclesiae* I, 4), dekret wyznacza zadania, jakie – jeśli nie są wykonywane przy bazylice – powinny stać się jej codziennością. Bazylika ma być miejscem stałej formacji liturgicznej wiernych, nie tylko przez okazjonalne katechezy, czy formację dziecięcej czy młodzieżowej służby ołtarza, ale centrum życia liturgicznego „przez kształcenie zespołów ustanowionych dla sprawowania czynności liturgicznych, specjalne kursy dokształcające, serie konferencji i inne tego rodzaju inicjatywy” (*Domus ecclesiae* III, 1) [tamże, 180].

Muzyka, to nie tylko ozdoba, ale element integralny, którego liturgia się domaga. Nie sposób wyobrazić sobie świątecznej czy uroczystej celebracji bez śpiewu czy akompaniamentu instrumentów, prawnie zatwierdzonych dla potrzeb kultu. Kongregacja wśród wymagań stawianych proszącemu o nadanie tytułu, wymienia także scholę śpiewaków, „która by mogła ożywiać uczestnictwo wiernych” (*Domus ecclesiae* I, 4) oraz towarzyszyć wiernym różnych narodowości i mówiących różnymi językami, „śpiewać razem w języku łacińskim i przy zastosowaniu łatwiejszych melodii gregoriańskich, właściwych dla liturgii rzymskiej, wyznanie wiary i Modlitwę Pańską” (*Domus ecclesiae* III, 3; OWMR 41)¹⁷.

W bazylice mniejszej liturgia zazwyczaj nie jest celebrowana przez biskupa, tak jak w katedrach, które do takiej są dostosowane i mają swoich ceremoniarzy. Bazylika to miejsca przewodniczenia liturgii głównie przez prezbiterów, dlatego z założenia ma być przestrzenią, gdzie wiernie realizowane są normy prawa liturgicznego, które należy zobaczyć *in vivo* i mając ten wzór, sprawować w innych kościołach [tamże, 178]. Z tego powodu bazylika mniejsza powinna mieć biegłego, odpowiednio przygotowanego w teologii liturgii i normach liturgicznych

---

¹⁷ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio de Sacra Liturgia *Sacrosanctum Concilium* (4.12.1963), AAS 56 (1964), s. 97-138; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, tekst polski, nowe tłumaczenie, Pallottinum, Poznań 2002, s. 48-78, nr 116.

mistrza ceremonii, którego zadaniem byłaby troska o należyłą „organizację czynności liturgicznych oraz o wykonywanie ich przez wyświęconych szafarzy i przez wiernych świeckich w sposób godny, w należyтым porządku i pobożnie” (OWMR 106).

3. SZCZEGÓLNE CELEBRACJE

Kościół w swej skarbnicy modlitewnej bogaty jest w różnego rodzaju celebracje charakterystyczne dla poszczególnych okresów roku liturgicznego¹⁸. Szczególnie objawia się to w tzw. okresach mocnych. W trosce o pielęgnowanie ich zwyczajów, wśród obowiązków i zadań wymienione jest, by z wielką starannością były przygotowywane i sprawowane celebracje związane z rokiem liturgicznym, szczególnie charakterystyczne dla okresu Adwentu, Narodzenia Pańskiego, Wielkiego Postu i Wielkanocy (*Domus ecclesiae* III, 2). W czasie przygotowania do świąt Paschalnych, tam gdzie praktykuje się zwyczaj zgromadzeń na wzór rzymskich *statio*, dokument wskazuje, aby bazylikę mniejszą wybrać jako miejsce celebracji takiej liturgii (*Domus ecclesiae* III, 2)¹⁹.

Tytuł bazyliki nadawany jest przez papieża „na znak szczególnej więzi z Kościołem Rzymskim i z osobą Następcy św. Piotra” (*Domus ecclesiae*, Wstęp), z tego względu, aby ją uwydatnić, wyraża się życzenie, by co roku były obchodzone: święto Katedry św. Piotra (22 lutego), uroczystość świętych Apostołów Piotra i Pawła (29 czerwca), dzień rocznicy wyboru Ojca Świętego lub inauguracji jego pontyfikatu (*Domus ecclesiae* III, 4).

Bardzo obfity w normy liturgiczne jest punkt opisujący dzień ogłoszenia tytułu bazyliki mniejszej oraz dni poprzedzające i następujące to wydarzenie. Wśród przygotowań do tego dnia nie może zabraknąć odpowiednich homilii, modlitw, czuwania i innych celebracji. Jeżeli nie kolidują one z wymienionymi w tabeli pierwszeństwa dni liturgicznych (nr 1-6), można sprawować Mszę św. oraz Liturgię Godzin z formularza o tytule kościoła, o świętym albo o misterium przedstawionym na obrazie szczególnie czczonym w danym kościele. Można także użyć formularzy mszalnych w szczególnych potrzebach: „Msza za Kościół diecezjal-

¹⁸ *Rok liturgiczny i pobożność ludowa*, w: *Dyrektorium*, s. 79-130.

¹⁹ *Mszał rzymski dla diecezji polskich*, Pallottinum, Poznań 1986, s. 61.

ny²⁰ lub „Msza za papieża”²¹ (*Domus ecclesiae* IV, 1). W samym dniu ogłoszenia należy, zważając na wszelkie normy liturgiczne, celebrować Mszę św. z dnia albo jedną z wymienionych wcześniej dla dni bliskich temu wydarzeniu. Na początku celebracji przed hymnem „Chwała na wysokości Bogu” odczytuje się w przekładzie na język narodowy dokument Stolicy Apostolskiej, na mocy którego dany kościół został odznaczony tytułem bazyliki mniejszej. Nie ma wskazanej osoby ani miejsca, z którego dokonuje się odczytu dekretu bądź *breve apostolskiego*, jak wskazane jest to np. w czasie odczytu nominacji biskupiej²² czy nominacji Stolicy Apostolskiej przy zakładaniu paliusza²³, gdzie miejscem tym jest ambona.

ZAKOŃCZENIE

Kongregacja w *Domus ecclesiae* podejmując kwestie związane z liturgią sprawowaną w bazylice mniejszej, nie podaje szczegółowych rozporządzeń, a jedynie wskazuje na niektóre elementy, odsyłając do ustawodawstwa liturgicznego. Ustawodawca wyraża troskę, aby normy liturgiczne były przestrzegane w sposób precyzyjny. Nie wymaga on od kościoła obdarzonego tym tytułem nic ponad to, czego domaga się ustawodawstwo w swych normach liturgicznych od wszystkich innych kościołów, oprócz wskazanego jasno celu, jakim jest wzór godny naśladowania. Bazylika mniejsza jawi się jako centrum życia liturgicznego i duszpasterskiego nie tylko tej wspólnoty, której jest ośrodkiem życia duszpasterskiego, ale także ma inspirować innych przybywających do niej, będąc dla nich wzorem realizacji i przestrzegania norm liturgicznych. Celem zadań stawianych bazylice mniejszej jest nie tylko być znakiem szczególnej więzi z papieżem, ale jej rzeczywistym symbolem, który urzeczywistnia się w przykładowej realizacji odnowy liturgicznej. *Domus ecclesiae* ukazuje miejsce praktycznej realizacji odnowy liturgiczno-duszpasterskiej, którym jest bazylika mniejsza.

---

²⁰ Tamże, s. 116°-17°.

²¹ Tamże, s. 117°-19°.

²² *Ceremoniał liturgicznej posługi biskupów. Odnowiony zgodnie z postanowieniem Świętego Soboru Watykańskiego II. Wydany z upoważnienia papieża Jana Pawła II dostosowany do zwyczajów diecezji polskich*, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2013, nr 510.

²³ Tamże, nr 1168.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Ceremoniał liturgicznej posługi biskupów. Odnowiony zgodnie z postanowieniem Świętego Soboru Watykańskiego II. Wydany z upoważnienia papieża Jana Pawła II dostosowany do zwyczajów diecezji polskich, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2013.
- Chrzest dzieci. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne, w: *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2012, s. 19-29.
- Chrzest wielu dzieci, w: *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2012, s. 30-54.
- Chrześcijańskie wtajemniczenie dorosłych. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne, w: *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2015, s. 19-40.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.
- Congregatio de Culto Divino et Disciplina Sacramentorum, Domus ecclesiae de titulo Basilicae Minoris (9.11.1989), „Notitiae” 26 (1999), nr 1 (282), s. 13-17; tekst polski w: „Anamnesis” 14 (1997/1998), s. 9-12.
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania, Pallottinum, Poznań 2003.
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja „Redemptionis Sacramentum”. O tym, co należy zachowywać, a czego unikać w związku z Najświętszą Eucharystią, Pallottinum, Poznań 2004.
- Mszał rzymski dla diecezji polskich, Pallottinum, Poznań 1986.
- Obrzęd błogosławieństwa z okazji oddania do użytku nowej ambony, w: *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 1994, t. 2, s. 49-55.
- Obrzęd poświęcenia ołtarza, w: *Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza*, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2012, s. 116-61.
- Obrzędy poświęcenia kościoła, w: *Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza*, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2012, s. 25-81.
- Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2012.
- Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego z trzeciego wydania Mszału Rzymskiego, Pallottinum, Poznań 2004.
- Sacra Congregatio Rituum, Decretum Domus Dei de titulo Basilicae Minoris (6.06.1968), AAS 60 (1968), s. 536-39.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio de Sacra Liturgia Sacrosanctum Concilium (4.12.1963), AAS 56 (1964), s. 97-138; tekst polski w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, tekst polski, nowe tłumaczenie, Pallottinum, Poznań 2002, s. 48-78.

- Wprowadzenie teologiczne i pastoralne, w: Komunia święta i kult tajemnicy Eucharystycznej poza Mszą świętą dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2016, s. 9-14.
- Wprowadzenie teologiczne i pastoralne, w: Obrzędy pokuty dostosowane do zwyczajów polskich, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2009, s. 11-36.
- Wtajemniczenie chrześcijańskie. Wprowadzenie ogólne, w: Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2015, s. 9-18.

Literatura

- Araszczyk, Stanisław. 2013. „Miejsce celebracji obrzędu chrztu świętego w świetle przepisów liturgicznych.” W *Chrzest święty w życiu Kościoła. Refleksja teologiczna w środowisku legnickim*, red. Bogusław Drożdż, 7-23. Legnica: Diecezjalne Centrum Edukacyjne.
- Bianchi, Sergio. 1999. “Aggiornamento delle norme circa la concessione del titolo di Basilica Minore.” *Notitiae* 26, n. 1 (282): 17-19.
- Brzeziński, Daniel. 2001. „Ukształtowanie i wyposażenie wnętrza kościoła w odnowionym ryciu rzymskim: aspekt liturgiczno-prawny.” *Studia Płockie* 29:87-99.
- Dyl, Andrzej Gerard. 2013. „Posoborowe przepisy prawno-liturgiczne dotyczące wyposażenia kościoła.” W *Sztuka w liturgii*, red. Wacław Świerzawski, 377-405. Zawichost–Kraków–Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu.
- Fusco, Roberto. 2011. „Nadanie tytułu bazyliki mniejszej znakiem szczególnej więzi z Kościołem Rzymskim oraz z Ojcem Świętym.” *Anamnesis* 66, z. 4:98-107.
- Górecki, Edward. 2011. „Przechowywanie i kult Najświętszej Eucharystii.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. III/2: Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła*, red. Józef Krukowski, 117-28. Poznań: Pallottinum.
- Janczewski, Zbigniew. 1997. „Prawodawstwo Konferencji Episkopatu Polski i Prymasów w zakresie sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego.” *Prawo Kanoniczne* 40, nr 3-4:125-202.
- Krukowski, Józef. 2011. „Miejsca i czasy święte.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. III/2: Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła*, red. Józef Krukowski, 428-76. Poznań: Pallottinum.
- Krzywda, Józef. 2011. „Sprawowanie chrztu.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. III/2: Księga IV. Uświęcające zadania Kościoła*, red. Józef Krukowski, 37-47. Poznań: Pallottinum.
- Malecha, Paweł. 2002. *Edifici di culto nella legislazione canonica: studio sulle chiese-edifici*. Roma: Pontificia Università Gregoriana.
- Nadolski, Bogusław. 1992a. *Liturgika. T. 4, Eucharystia*. Poznań: Pallottinum.
- Nadolski, Bogusław. 1992b. *Liturgika. T. 3, Sakramenty, sakramentalia, błogosławieństwa*. Poznań: Pallottinum.
- Pawluk, Tadeusz. 1986. *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. T. 2, Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne.

- Szypa, Mariusz. 2015. „Bazylika mniejsza jako centrum życia liturgicznego.” *Roczniki Teologiczne*, 62, z. 8:173-83.
- Wit, Zbigniew. 1989. „Wymogi liturgiczno-prawne wyposażenia kościoła.” *Ateneum Kapłańskie* 483-84:226-40.
- Wit, Zbigniew. 1997/1998. „Posoborowe normy kształtowania przestrzeni do sprawowania liturgii.” *Anamnesis* 13:16-34.

Bazylika mniejsza według prawa liturgicznego

Streszczenie

Kościół obdarzony tytułem bazyliki mniejszej, w założeniu ustawodawcy, mają być przede wszystkim centrum życia liturgicznego i duszpasterskiego, a dla innych kościołów wzorem godnym naśladowania. Dekret *Domus ecclesiae* Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów z 9 listopada 1989 r. odnosi się do prawidłowego urządzenia przestrzeń prezbiterium oraz innych miejsc sprawowania liturgii, według zasad odnowy liturgicznej po Soborze Watykańskim II. Dokument nie wskazuje szczegółowych norm liturgicznych, lecz odnosi do zasad prawnych zawartych w księgach liturgicznych. Szczególna uwaga zwrócona jest na ołtarz, ambonę, miejsce przewodniczenia, chrzcielnicę, konfesjonał, miejsce przechowywania Najświętszej Eucharystii. Troska ustawodawcy położona jest na odpowiednio przygotowany i licznie zaspokajający celebrację zespół liturgiczny.

Słowa kluczowe: bazylika mniejsza; prawo liturgiczne; miejsce święte; przestrzeń liturgiczna; Mszał Rzymski; katolik

The Minor Basilica According to the Liturgical Law

Summary

Churches with the title of the minor basilica, in the assumption of the legislator, are to be primarily a center of liturgical and pastoral life, and for other churches an example worthy of imitation. The decree *Domus ecclesiae* of the Congregation for Divine Worship and the Discipline of the Sacraments, dated November 9, 1989, directs one towards appropriate planning out of sanctuaries and different places of liturgy, according to the spirit of liturgical renewal after the Second Vatican Council. The document does not indicate detailed liturgical norms, but refers to the legal principles contained in the liturgical books. Particular attention is paid to the altar, the ambo, the celebrant's chair, the baptismal font, the confessional, the place for the reservation of the Most Holy

Eucharist. The legislator's concern is placed on the adequately prepared and numerically satisfying celebration of the liturgical team.

Key words: minor basilica; liturgical law; holy place; liturgical space; Roman Missal; catholic

Information about Author: REV. MARIUSZ SZYPA, J.C.L. – Ph.D. student, Department of Theology and Liturgical Spirituality, Institute of Liturgics and Homiletics, Faculty of Theology at the John Paul II Catholic University of Lublin; Kotowice 60, 55-120 Kotowice, Poland; e-mail: szypa2@o2.pl